

Will Plucked Flowers Bloom?: Political Opportunity and The Rise of Student Movements in Hong Kong, Taiwan, and Thailand¹

Vasuchon Rakprachathai^{2,*} and Buachompoo Monluck³

Abstract

This comparative study describes the relationship between political opportunity and the rise and fall of student movements in three cases of student movements in Hong Kong, Taiwan, and Thailand from 2007 to 2020. The analysis is conducted in the political opportunity framework. For analysis and explanation, three key points influenced the political structure framework of student movements: 1) opening and closing political systems; 2) state or opposition repression; and 3) movement alliances and elite networks. Results were that student movements may emerge at times of increasing political openness and during shifts toward authoritarianism. Political instability is an essential condition conducive to the rise of student movements, unobstructed by severe, immediate state repression. However, gradual state repression of, and crackdown on, leadership figures may significantly impede student movement development. Additionally, seeking network alliances beyond students is required for student movement growth, including with national political elites to achieve student movement success.

Keywords: Student Movement, Social Movement, Political Opportunity

¹ Research Article

² Lecturer, School of Political Science and Public Administration, Walailak University.

Email: vasuchon.rak@gmail.com

³ 4th year student, Bachelor of Political Science degree, School of Political Science and Public Administration, Walailak University. Email: buachompoo.mo@mail.wu.ac.th

* **Corresponding author:** Vasuchon Rakprachathai, School of Political Science and Public Administration, Walailak University. Email: vasuchon.rak@gmail.com

ท่านเด็ดดอกไม้ทิ้งจะยิ่งบาน?: โครงสร้างโอกาสทางการเมืองและการเกิดขึ้นของ ขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง ไต้หวัน และไทย¹

วสุชน รักษ์ประชาไท² และ บัวชมพู มนต์ลักษณ์³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างโอกาสทางการเมืองกับการก่อเกิด เติบโต และถดถอยของขบวนการนักศึกษา โดยใช้การศึกษาในเชิงเปรียบเทียบสามกรณีได้แก่ ขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง ไต้หวัน และไทย ช่วงปี พ.ศ. 2550 – 2563 นำมาวิเคราะห์ภายใต้แนวทางการศึกษาโครงสร้างโอกาสทางการเมือง สำหรับการวิเคราะห์และอธิบายบทความชิ้นนี้กำหนดกรอบโครงสร้างทางการเมืองที่ส่งผลต่อขบวนการนักศึกษาเป็น 3 ประเด็นสำคัญคือ 1. การเปิดและปิดของระบบการเมือง 2. การปราบปรามของรัฐหรือฝ่ายตรงข้ามขบวนการเคลื่อนไหว และ 3. การสร้างเครือข่ายพันธมิตรและเครือข่ายชนชั้นนำ การศึกษาพบว่า ขบวนการนักศึกษาเกิดขึ้นได้ทั้งในช่วงเวลาที่ระบบการเมืองเริ่มเปิดเสรีมากขึ้น และเริ่มเบนไปในแนวทางอำนาจนิยม การเมืองที่ไร้เสถียรภาพเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อให้ขบวนการนักศึกษาเติบโต การกดปราบของรัฐหรือฝ่ายตรงข้ามแบบรุนแรงฉับพลันไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขบวนการนักศึกษา อย่างไรก็ตามการที่รัฐจับกุมแกนนำและปราบปรามอย่างค่อยเป็นค่อยไปกลายเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อขบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษา นอกจากนี้ในแง่เครือข่ายขบวนการเคลื่อนไหวพบว่า การแสวงหาเครือข่ายอื่นนอกเหนือกลุ่มนักศึกษาเป็นเงื่อนไขสำคัญให้ขบวนการนักศึกษาเติบโตขึ้น และการแสวงหาเครือข่ายชนชั้นนำทางการเมืองในประเทศหรือพื้นที่นั้นมีส่วนสำคัญในการทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษาประสบผลสำเร็จ

คำสำคัญ: ขบวนการนักศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โครงสร้างโอกาสทางการเมือง

¹ บทความวิจัย

² อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ สำนักวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

อีเมล vasuchon.rak@gmail.com

³ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สำนักวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

อีเมล buachompoo.mo@mail.wu.ac.th

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ วสุชน รักษ์ประชาไท สำนักวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

อีเมล vasuchon.rak@gmail.com

.....

วันที่รับบทความ: 25 เมษายน 2567 วันที่แก้ไขบทความ: 10 กันยายน 2567 วันที่ตอบรับบทความ: 10 ธันวาคม 2567

บทนำ

ขบวนการนักศึกษาถือเป็นหนึ่งในพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสำหรับโลกสมัยใหม่นับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ในสหรัฐอเมริกาเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่ายุครุ่งโรจน์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งนักศึกษาก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญในการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพทางการเมือง ช่วงเวลาดังกล่าวเกิดขบวนการเคลื่อนไหวที่มีนักศึกษาเป็นแกนหลักในหลายเหตุการณ์ตัวอย่างเช่น ขบวนการเรียกร้องเสรีภาพในการพูดและต่อต้านสงครามเวียดนาม (Free Speech and Anti-Vietnam war movement) นำโดยนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียเบิร์กลีย์ (Schreiber, 1973) การเกิดขึ้นของขบวนการซ้ายใหม่ (New Left movement) ในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยมิชิแกน (Welch, 2023) เหตุการณ์ชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่เรียกร้องสิทธิของคนผิวสีภายหลังการลอบสังหารมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ในปี ค.ศ. 1968 (ธนศ อภรณ์สุวรรณ, 2561, 8 มิถุนายน) รวมทั้งในประเทศไทยได้เกิดการประท้วงครั้งใหญ่ของนักศึกษาเพื่อขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งถูกนับรวมอยู่ในยุครุ่งโรจน์ที่นักศึกษาก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเช่นเดียวกัน

ภายหลังยุครุ่งโรจน์ของขบวนการนักศึกษาในทศวรรษ 1960-1970 ขบวนการนักศึกษาโดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับมีชะตากรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ การเคลื่อนไหวของนักศึกษาในบางประเทศกลับถดถอย ในขณะที่บางประเทศนักศึกษายังคงออกมาประท้วงรัฐบาลอำนาจนิยม ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทยหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นักศึกษาไม่ได้กลายเป็นตัวแสดงหลักในการขับเคลื่อนการเมืองและเรียกร้องประชาธิปไตยจนเกิดการตั้งถึงการถดถอยของนักศึกษา (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2561) ในอีกทางหนึ่งบางประเทศเช่น อินโดนีเซีย-กลุ่มนักศึกษาในจากาตาร์ต่อต้านรัฐบาลซูฮาโต (Beerkens, n.d.) และในไต้หวัน-กลุ่มดอกกลิลี่ป่าช่วงทศวรรษ 1990 (Cheung, 2018, March 11) ขบวนการเหล่านี้ยังคงมีบทบาทในการเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยที่มากขึ้นแม้จะผ่านพ้นช่วงการแผ่ขยายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นำโดยนักศึกษาและคนรุ่นใหม่ไปแล้วก็ตาม

ประเด็นเรื่องการเติบโตและถดถอยของขบวนการนักศึกษาอยู่ในความสนใจของนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ไทยอย่างต่อเนื่องภายใต้ข้อถกเถียงใหญ่ๆ ว่า ปัจจัยด้านใดบ้างที่ส่งผลให้เกิดการเติบโตและถดถอยของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ตัวอย่างเช่น งานของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล (2561) อธิบายเกี่ยวกับพลวัตของขบวนการนักศึกษาโดยมีข้อเสนอว่าบริบททางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการเติบโตของขบวนการนักศึกษา กนกรัตน์อธิบายว่าการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในประเทศไทยเติบโตขึ้นภายใต้ระบอบเผด็จการอำนาจนิยมช่วงพุทธทศวรรษที่ 2510 แล้วค่อย ๆ หดตัวลงก่อนที่จะกลับมามีบทบาทอีกครั้งหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ในประเด็นใกล้เคียงกันนี้ยังมีงานของ จเร นาคทองอินทร์ และคณะ (2565) ที่ศึกษาการเติบโตของขบวนการนักศึกษาหลัง พ.ศ. 2557 งานของ ญัฐนันท์ นันทะเสนา (2564) ศึกษาขบวนการ

นักศึกษาในฐานะที่เป็นหนึ่งในขบวนการผลักดันประชาธิปไตย ทั้งสองงานที่กล่าวมาอธิบายในแนวทางเดียวกันว่าขบวนการนักศึกษาสมัยใหม่เกิดขึ้นจากการกดทับของระบอบเผด็จการอำนาจนิยมและเติบโตภายใต้วัฒนธรรมแบบเสรีนิยมที่ไม่ได้หมายถึงเรื่องทางการเมืองเท่านั้นแต่รวมถึงเรื่องทางสังคมด้วย

แม้จะมีนักวิชาการที่พยายามตอบคำถามถึงการเติบโตและถดถอยของขบวนการนักศึกษาไปแล้วในหลายมิติ แต่จะเห็นได้ว่า งานจำนวนหนึ่งในประเทศไทยเป็นการศึกษาแบบประวัติศาสตร์และฉายให้เห็นภาพรวมของขบวนการเคลื่อนไหว ดังเช่นงานของ กนกรัตน์ (2561) กับงานของ จเร และคณะ (2565) หลายงานที่กล่าวถึงไปแล้วเป็นงานที่ทรงคุณค่าและนำมาสู่ข้อถกเถียงทางวิชาการทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามผู้เขียนเล็งเห็นว่างานที่ผ่านมายังขาดการวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบขบวนการนักศึกษาไทยกับประเทศที่มีบริบททางการเมืองและสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองใกล้เคียงกันเพื่อหาปัจจัยในแต่ละด้านที่ส่งผลต่อการเติบโตและถดถอยของขบวนการเคลื่อนไหวโดยตรง งานที่ผ่านมามีโดยมากเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีของไทยหรือของต่างประเทศแบบแยกออกจากกัน งานที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบขบวนการนักศึกษาไทยที่ผ่านมาเป็น การเปรียบเทียบยุทธวิธีแต่ไม่ได้เปรียบเทียบบริบททางการเมืองที่ส่งผลต่อการเติบโตของขบวนการอาทิ งานของ กมลวรรณ ทับทิมทอง และวีระ หวังสัจจะโชค (2566) ในขณะที่งานที่เปรียบเทียบบริบททางการเมืองที่ส่งผลต่อขบวนการเป็นการวิเคราะห์ขบวนการอื่น ๆ เช่นขบวนการแรงงาน แต่ไม่ได้เจาะจงไปที่ขบวนการนักศึกษาอาทิ งานของ แบ็งค์ งามอรุณโชติ (2564) ในแง่นี้กล่าวได้ว่าขอบข่ายการศึกษาขบวนการนักศึกษาไทยตั้งแต่การกำเนิดขึ้นของเยาวชนคนรุ่นใหม่ พ.ศ. 2563 ยังไม่เห็นการศึกษาขบวนการนักศึกษาในเชิงเปรียบเทียบหาปัจจัยที่เหมือนหรือต่างกันเพื่อนำมาสู่ข้อสรุปถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อขบวนการเคลื่อนไหวอย่างเป็นระบบมากนัก

การเติบโตและถดถอยของขบวนการนักศึกษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วโลก และหากพิจารณาควบคู่กับปรากฏการณ์ในช่วงทศวรรษ 1960 ตามที่กล่าวไปในตอนต้นจะเห็นได้ว่า บริบททางการเมืองกับขบวนการศึกษานั้นเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน อีกทั้งหากกลับมาพิจารณางานศึกษาเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาในประเทศไทยกลับพบว่า ยังขาดการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบไทยกับขบวนการนักศึกษาในประเทศอื่น ๆ อย่างเป็นระบบและเฉพาะเจาะจง ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้เขียนจึงมีความพยายามที่จะเสนองานศึกษาขบวนการนักศึกษาในเชิงเปรียบเทียบอย่างเป็นระบบ โดยใช้กรณีศึกษาที่ใกล้เคียงทั้งในแง่ของบริบททางสังคมและในแง่ระยะเวลาการขยายตัวของขบวนการเคลื่อนไหว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสนอแนวทางการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวในเชิงเปรียบเทียบและนำมาสู่ข้อถกเถียงในทางทฤษฎีเกี่ยวกับการหาปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อตัวขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

คำถามหลักของบทความคือ ปัจจัยทางการเมืองใดบ้างที่ส่งผลต่อการเติบโตและถดถอยของขบวนการศึกษาร่วมสมัย โดยในการตอบคำถามผู้เขียนเลือกใช้แนวการวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมือง

(Political opportunity) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ และเลือกพิจารณาขบวนการนักศึกษาจากสามพื้นที่ได้แก่ ไทย ไต้หวัน และฮ่องกง สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณากรณีศึกษาและความสำคัญของกรณีศึกษาที่นำมาสู่ข้อสรุปจะอธิบายในหัวข้อถัดไป

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาโครงสร้างโอกาสทางการเมืองที่เป็นเงื่อนไขร่วมและส่งผลต่อขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง ไต้หวัน และไทย

ขอบเขตเนื้อหา บทความแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ ส่วนแรก เป็นการอธิบายทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity) และกรอบที่ใช้ในการศึกษา ส่วนที่สอง เป็นการอธิบายภาพรวมและวิเคราะห์ถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อขบวนการนักศึกษาใน 3 พื้นที่ โดยกำหนดขอบเขตไว้ที่ขบวนการนักเรียน นักศึกษาในช่วง พ.ศ. 2550 – 2563 ส่วนที่สาม เป็นการสรุปเพื่อหาจุดร่วมและนำมาสู่การหาโครงสร้างทางการเมืองที่เอื้อ หรือเป็นอุปสรรคต่อขบวนการนักศึกษาร่วมสมัย

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบภายใต้กรอบโครงสร้างโอกาสทางการเมือง

การวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองเป็นการพิจารณาบริบททางการเมือง สังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกขบวนการเคลื่อนไหวแต่ส่งผลต่อตัวขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งต่อการกำเนิด การพัฒนา การเติบโต ความสำเร็จหรือแม้แต่ความล้มเหลวของขบวนการ ซึ่งเป็นการเพิ่มเติมการอธิบายจากปัจจัยภายในองค์กรได้แก่ ปัจจัยด้านทรัพยากรและปัจจัยด้านองค์การการเคลื่อนไหวมาสู่ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity structure) ไปจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวกับขบวนการโต้กลับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Counter-Movement) (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552)

อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ในลักษณะนี้ไม่ได้ทำไปเพื่อประเมินความสำเร็จ ล้มเหลวของขบวนการใดขบวนการหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นแนวการวิเคราะห์ที่ต้องการหา “พลวัต” และ “ปัจจัยสำคัญ” ของการประท้วงและการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านการศึกษาเปรียบเทียบหลายกรณีที่มีความเหมือนและต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์การกำเนิดขึ้นของขบวนการทางสังคมใหม่ (New social movement) ของ Hanspeter Kriesi และคณะ (1995) เปรียบเทียบบริบททางการเมืองที่ส่งผลต่อขบวนการทางสังคมในฝรั่งเศส สวิสเซอร์แลนด์ เยอรมันนี และเนเธอร์แลนด์ โดยกำหนดโครงสร้างทางการเมืองที่ส่งผลต่อขบวนการเป็นตัวแปรได้แก่ โครงสร้างรอยปริแยกระดับชาติ โครงสร้างเชิงสถาบัน ยุทธศาสตร์เชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่ และโครงสร้างพันธมิตร ตัวแปรเหล่านี้เป็นกรอบในการนำไปพิจารณาขบวนการเคลื่อนไหวในแต่ละประเทศกรณีศึกษาเพื่อนำมาสู่การตอบคำถามว่าปัจจัยด้านใดบ้างที่ส่งผลหรือมีความสัมพันธ์ต่อพลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Krisi อ้างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552; McAdam, McCarthy, & Zald, 1996; Kriesi et al, 1995)

โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity) มีความหมายที่กว้าง และอาจหมายถึงสิ่งใดหรือตัวแปรใดก็ตามที่อยู่ภายนอกขบวนการเคลื่อนไหวแต่ส่งผลต่อตัวขบวนการเคลื่อนไหวเช่น ตัวแสดงทางการเมืองต่าง ๆ รัฐบาล กองทัพ ขบวนการโต้กลับ เรื่องทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเฉพาะของแต่ละภูมิภาค ไปจนถึงตัวแสดงระหว่างประเทศอย่างองค์การระหว่างประเทศหรือการสนับสนุนจากต่างชาติ อย่างไรก็ตามในการศึกษาวิจัย นักวิชาการด้านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้พยายามวางกรอบหรือกำหนดตัวแปรของสิ่งที่เรียกว่าโครงสร้างทางการเมือง (Political structure) ให้ไม่กว้างหรือแคบจนเกินไป เพื่อนำมาพิจารณาหาสาเหตุการเติบโตและถดถอยของขบวนการเคลื่อนไหว ตัวอย่างเช่น งานของ McAdam (1982) ที่ศึกษาพัฒนาการของคนผิวสี หรือในงานของ Brockett ในปี ค.ศ. 1991 กำหนดตัวแปรไว้ 5 ตัวแปร งานของ Rucht ในปี ค.ศ. 1996 กำหนดไว้ 4 ตัวแปร และงานของ Tarrow ในปี ค.ศ. 1994 กำหนดไว้ 4 ตัวแปร (McAdam, McCarthy, & Zald, 1996, pp. 26-29)

ตารางที่ 1 กรอบโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของนักวิชาการต่าง ๆ

Brockett (1991)	Rucht (1996)	Tarrow (1994)
1. ระดับของการส่งผ่านข้อเรียกร้องสู่ระบบการเมือง	1. การเข้าถึงระบบการเมือง	1. การปิดหรือเปิดของการเมือง
2. พันธมิตรของขบวนการ	2. นโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพของรัฐ	2. เสถียรภาพของสถาบันต่างๆ ในการเมือง
3. ความขัดแย้งและเข้มแข็งของชนชั้นนำ	3. โครงสร้างพันธมิตรของขบวนการเคลื่อนไหว	3. การมี/ไม่มีของชนชั้นนำเป็นพันธมิตร
4. ระดับของการปราบปรามขบวนการเคลื่อนไหว	4. ความขัดแย้งของฝ่ายตรงข้ามขบวนการเคลื่อนไหว	4. ความแตกแยกในหมู่ชนชั้นนำ
5. สถานการณ์ทางการเมืองหรือบริบททางการเมือง		

นักวิชาการพิจารณาตัวแปรเหล่านี้และหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละตัว ในอีกความหมายหนึ่งกล่าวได้ว่า การวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมภายใต้แนวทางโครงสร้างโอกาสทางการเมืองเป็นการพิจารณาตัวแปรด้านบริบททางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งผู้ศึกษาอาจกำหนดขึ้นมาหรือยึดตามตัวแบบของงานชิ้นสำคัญ นำมาวิเคราะห์หาปัจจัยที่เอื้อให้ขบวนการเติบโตและประสบผลสำเร็จ (McAdam, McCarthy, & Zald, 1996, p. 30)

งานชิ้นนี้้นำการวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity) มาเป็นแนวทางโดยแยกออกเป็น 3 ด้านเพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ได้แก่ 1. ระดับการปิด/เปิดของระบบการเมือง พิจารณาจากระดับสิทธิและเสรีภาพ ความมีเสถียรภาพของรัฐบาล 2. การกดปราบจากฝ่ายตรงข้ามขบวนการ

เคลื่อนไหว พิจารณาจากยุทธศาสตร์ของรัฐที่ตอบโต้การเคลื่อนไหว 3. โครงสร้างพันธมิตรของขบวนการเคลื่อนไหว พิจารณาจากเครือข่ายแนวร่วมของขบวนการนักศึกษาที่มีส่วนในการสนับสนุนการเคลื่อนไหว หรืออาจเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวทางใดทางหนึ่ง

ทั้ง 3 ตัวแปรข้างต้น ผู้ศึกษานำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างเพื่อหาผลลัพธ์ร่วมกัน (Method of agreement) โดยใช้กรณีศึกษา 3 กรณี ได้แก่ 1. ประเทศไทยช่วงการเคลื่อนไหว พ.ศ. 2563 - 2566 2. ไต้หวันในเหตุการณ์การเคลื่อนไหวดอกทานตะวัน และ 3. เขตการปกครองพิเศษฮ่องกงช่วงการเคลื่อนไหวเรียกร้องเสรีภาพด้านการศึกษาจากจีนสืบเนื่องถึงขบวนการร่ม โดยเหตุผลในการเลือกกรณีศึกษาเนื่องจากสาเหตุสองประการสำคัญ ประการแรก ไทย ไต้หวัน และฮ่องกง มีช่วงเวลาการเกิดขึ้นของขบวนการนักศึกษาและคนรุ่นใหม่เรียกร้องสิทธิ เสรีภาพในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ประการที่สอง หากพิจารณาช่วงเวลาที่ขบวนการนักศึกษาเติบโตขึ้น ทั้งสามพื้นที่กรณีศึกษายังประสบปัญหาคล้าย ๆ กันคือ กำลังเผชิญกับปัญหาการใช้อำนาจที่มากขึ้นของรัฐบาล ในกรณีของไทยภายใต้รัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา การแทรกแซงระบบการศึกษาฮ่องกงโดยรัฐบาลจีน และแนวนโยบายจีนเดียวที่กำลังรุกคืบความมั่นคงทางการเมืองของไต้หวัน

การเติบโตและถดถอยของขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง ไต้หวัน และไทย

ในหัวข้อนี้จะเป็นการอธิบายบทเรียนขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง ไต้หวัน และไทย เชื่อมโยงกับบริบททางการเมืองในช่วงเวลาที่มีขบวนการเคลื่อนไหว นับตั้งแต่ พ.ศ. 2550 ทั้งสามพื้นที่ประสบปัญหาเดียวกันคือรัฐบาลเข้ามามีส่วนในการจำกัดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนมากขึ้น สิ่งนี้เป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญให้นำไปสู่การเติบโตของขบวนการนักศึกษาในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน

1. ขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง การรวมตัวของกลุ่มนักเรียนในนามสกอลาริซิมก่อตัวขึ้นกลางปี พ.ศ. 2554 หลังจากรัฐบาลจีนพยายามบรรจุหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและความรักชาติในทุกโรงเรียนของฮ่องกงซึ่งทำให้ในเวลาต่อมารัฐบาลฮ่องกงมีความตั้งใจจะปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะการเตรียมใช้แผนหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2555 นักเรียนกลุ่มหนึ่งเริ่มแสวงหาเครือข่ายขบวนการนักเรียน นักศึกษาว่า 30 แห่งทั่วฮ่องกง ก่อนที่จะมีการแจกใบปลิวตามย่านการค้าสำคัญ และจัดการประท้วงในพื้นที่สาธารณะใจกลางเมืองฮ่องกงในเวลาต่อมา

เมื่อเข้าสู่ พ.ศ. 2555 สกอลาริซิมจัดการชุมนุมใหญ่โดยชูข้อเรียกร้องหลักสองมิติสำคัญคือ 1. เรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกการประกาศใช้ระบบการศึกษาแบบที่รัฐบาลจีนกำหนด และ 2.ต่อต้านความพยายามของจีนที่จะแทรกแซงเรื่องทางการเมืองและสังคมในฮ่องกง เหตุการณ์ในครั้งนี้ไม่ได้มีแต่เฉพาะนักเรียน นักศึกษา แต่ขยายตัวไปถึงกลุ่มคนชั้นกลางในฮ่องกงเข้าร่วมสูงสุดหลักแสนคน ท้ายที่สุดการต่อสู้ของ

นักเรียน นักศึกษาบรรลุปาหมาย ในวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2555 รัฐบาลฮ่องกงตัดสินใจยกเลิกการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาแห่งชาติและทำให้การชุมนุมค่อย ๆ สลายตัวลง (Cheng, 2016, March 20; Lam, 2016, March 20)

ในปี พ.ศ. 2557 กระแสเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพในฮ่องกงปะทุขึ้นอีกครั้งในชื่อ “ขบวนการร่ม” (Umbrella movement) โดยมีลักษณะที่ขบวนการนักเรียน นักศึกษา และประชาชนร่วมผลักดันในประเด็นเดียวกัน การเคลื่อนไหวครั้งนี้กลุ่มนักศึกษายังคงเป็นกำลังหลักผ่านการนำตัวเองไปผนวกกับเครือข่ายกลุ่มภาคประชาชนทำให้เกิดการประท้วงใหญ่และมีเครือข่ายมากขึ้นกว่าการเรียกร้องเรื่องระบบการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2555 (Hui, 2015)

ขบวนการร่มประกอบด้วยแกนนำหลัก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักเคลื่อนไหวท้องถิ่นหรือ Occupy Central with Love and Peace นำโดยเบนนี่ ไถ รองคณบดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮ่องกง และกลุ่มนักเรียน นักศึกษา Scholarism นำโดยโจซัว หว่อง ซึ่งภายหลังการชุมนุมครั้งนี้แกนนำอย่าง เบนนี่ ไถ ยอมลดบทบาททางการเมืองลง (ปาจริย์ บุญชิต, 2560) อย่างไรก็ตามแม้การเคลื่อนไหวในนามขบวนการร่มปี พ.ศ. 2557 จะสิ้นสุด แต่หลังจากการเคลื่อนไหวดังกล่าวขบวนการนักศึกษามีการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพอีกหลายครั้งตามมา ตัวอย่างเช่น ขบวนการนักศึกษาขับไล่ แครรี่ แลม ผู้ว่าการเขตปกครองพิเศษฮ่องกง และการชุมนุมคัดค้านร่างกฎหมายส่งผู้ร้ายข้ามแดนใน พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบันที่การเคลื่อนไหวภายใต้การนำของนักเรียน นักศึกษาในฮ่องกงยังคงมีอยู่เป็นระยะในประเด็นสิทธิ เสรีภาพของชาวฮ่องกง

1.1 บทเรียนจากขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง หากพิจารณาปรากฏการณ์ข้างต้นโยงเข้ากับบริบททางการเมืองที่ส่งผลต่อการเติบโตและถดถอยของขบวนการนักศึกษา สามารถอธิบายถึงบทเรียนสะท้อนกลับจากขบวนการนักศึกษาในฮ่องกงผ่านตัวชี้วัด 3 ประการได้แก่ การเปิดหรือปิดของระบบการเมือง การกดปราบของรัฐ และเครือข่ายของขบวนการเคลื่อนไหว

การเปิดหรือปิดของระบบการเมือง ขบวนการนักศึกษาในฮ่องกงมีความสัมพันธ์กับการเปิดหรือปิดของระบบการเมืองในแง่ที่ยิ่งระบบการเมืองเปิดน้อยลงยิ่งเพิ่มโอกาสในการเกิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น จากตัวชี้วัดสิทธิ เสรีภาพตามการจัดของ Freedom House ใน พ.ศ. 2554 ฮ่องกงเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะแบบกึ่งเสรีหรือ Partly Free ซึ่งหากพิจารณาจากหลาย ๆ ปีในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการเกิดขึ้นของขบวนการนักศึกษา ระดับสิทธิ เสรีภาพของฮ่องกงไม่ได้แตกต่างกันมากนัก (House, 2012, p. 774) อย่างไรก็ตาม ตัวบ่งชี้ที่ทำให้กล่าวได้ว่าการเปิดหรือปิดของระบบการเมืองสัมพันธ์กับตัวขบวนการเคลื่อนไหวคือเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงก่อนเกิดขบวนการนักศึกษา บริบทในฮ่องกงในช่วง 10 ปีก่อนเกิดสกอาร์ซีมถือได้ว่าสถานการณ์การเมืองค่อนข้างแปรปรวนและตึงเครียด ในช่วงสองถึงสามปีก่อน

เกิดขบวนการนักศึกษาผ่านเหตุการณ์ที่รัฐบาลจีนพยายามบรรจุหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติโดยปลูกฝังให้ชาวฮ่องกงรักชาติจีน ตลอดจนจนถึงการพยายามให้ฮ่องกงกลับคืนสู่จีนอย่างเข้มข้น ในแง่หนึ่งสะท้อนว่าจีนจะมีอำนาจในการปกครองทั้งหมดของฮ่องกงและส่งผลให้ฮ่องกงค่อย ๆ มีระบบการเมืองและสังคมที่ปิดมากขึ้น ยังมีโอกาสที่ขบวนการนักศึกษาจะถือกำเนิดขึ้นและออกมาประท้วงมากขึ้นตามไปด้วย

การกดปราบของรัฐหรือฝ่ายตรงข้าม ในการประท้วง Occupy Central ปี พ.ศ. 2557 รัฐบาลฮ่องกงเลือกใช้วิธีการกดปราบอย่างรวดเร็ว โดยวิธีการตอบโต้กลุ่มผู้ชุมนุมมีทั้งการใช้กำลังตำรวจปราบปราม การจับแกนนำและบุคคลสำคัญคราวละหลายคน รวมถึงการที่รัฐบาลจีนให้การสนับสนุนกองกำลังควบคุมฝูงชนเข้าสลายการชุมนุมของนักศึกษาและประชาชนในฮ่องกง วิธีการที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้ในการจัดการกับขบวนการนักศึกษาฮ่องกงส่วนใหญ่เป็นการสลายการชุมนุมอย่างรวดเร็วฉับพลัน ซึ่งส่งผลให้ประชาชนยิ่งออกมาชุมนุมบนท้องถนนมากยิ่งขึ้น (Hui, 2015, pp. 114-115) การใช้วิธีกดปราบรุนแรงของรัฐกลับยิ่งทำให้ประชาชนออกมาชุมนุมมากขึ้น ในทางกลับกันการใช้กระบวนการอื่นที่นอกเหนือจากการสลายการชุมนุมแบบทันทีทันใดกลับเป็นสิ่งที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวค่อย ๆ ถดถอยลง (Hui, 2015, pp. 116-117)

เครือข่ายแนวล้อมขบวนการเคลื่อนไหว บทเรียนขบวนการนักศึกษาในฮ่องกงสะท้อนให้เห็นว่า การแสวงหาเครือข่ายนอกชนชั้นหรือนอกกลุ่มทางสังคมของขบวนการเอื้อต่อการเติบโตและขยายตัวขึ้นของการเคลื่อนไหว หากพิจารณาปรากฏการณ์ฮ่องกงตั้งแต่ Scholarism จนถึงขบวนการร่มเห็นได้ว่าขบวนการร่มใน พ.ศ. 2557 มีการเคลื่อนไหวในวงกว้างกว่า ทั้งในแง่ของประเด็นข้อเรียกร้องที่ขยายจากเรื่องการศึกษาเป็นการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตยในฮ่องกง รวมถึงในแง่ของจำนวนผู้มาชุมนุมที่มีจำนวนมากกว่าและสามารถชุมนุมปักหลักต่อเนื่องได้ยาวนานกว่ากรณีของ Scholarism ที่ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายด้านการศึกษาเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้กล่าวได้ว่า การแสวงหาเครือข่ายภายนอกขบวนการเคลื่อนไหวสัมพันธ์โดยตรงกับการเติบโตและถดถอยของขบวนการ ยิ่งขบวนการแสวงหาเครือข่ายได้มากยิ่งขึ้นเอื้อให้การเคลื่อนไหวเติบโต ในทางกลับกันการเคลื่อนไหวอาจไม่สามารถเติบโตได้หากปราศจากเครือข่ายพันธมิตรนอกขบวนการเคลื่อนไหว

2. ขบวนการนักศึกษาในไต้หวัน การขึ้นดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีที่ต้องการเชื่อมสัมพันธ์กับจีนถือเป็นหนึ่งในจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ขบวนการนักศึกษาไต้หวันเริ่มต้นขึ้นใน พ.ศ. 2551 นักศึกษาไต้หวันจำนวนหลายร้อยคนรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเคลื่อนไหวในชื่อ Wild Strawberries Movement ประท้วงการที่รัฐบาลไต้หวันพยายามจัดตั้งสมาคมเชื่อมความสัมพันธ์กับจีนอย่างเข้มข้น การประท้วงดังกล่าวเกิดขึ้นเพียงระยะสั้นและท้ายสุดนำไปสู่การจับกุมสมาชิกรักศึกษาเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามเหตุการณ์นี้จะเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะเท่านั้น (Day Break, 2017, July 25)

ขบวนการนักศึกษากลับมามีบทบาทอีกครั้งในสมัยรัฐบาลหม่า อิงจิว ที่มีแนวนโยบายตามทิศทางของจีนแผ่นดินใหญ่ ใน พ.ศ. 2557 เกิดการรวมกลุ่มของ “ขบวนการดอกทานตะวัน” (Sunflower movement) โดยชนวนเหตุสำคัญมาจากการที่จีนได้เข้ามาแทรกแซงหลาย ๆ เรื่องทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ รวมถึงการจัดการศึกษาในโรงเรียนและระดับมหาวิทยาลัย ช่วงเวลาดังกล่าวแม้ความคืบหน้าด้านการเมืองจะล่าช้า แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและระบบเศรษฐกิจของจีนกับไต้หวันเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว การเชื่อมความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนข้ามประเทศระหว่างจีนและไต้หวันนี้เองมีส่วนให้เกิดการออกมาประท้วงรัฐบาลของ NGOs กลุ่มแรงงาน สตรีนิยม นักศึกษา ใน พ.ศ. 2556 จนก่อตัวเป็น “ขบวนการดอกทานตะวัน” ในปีถัดมา (Ho, 2015, p. 78)

ขบวนการดอกทานตะวันภายใต้การนำของนักศึกษารวมตัวเพื่อต่อต้านการทำสนธิสัญญาการค้าระหว่างจีนและไต้หวันมีการเข้ายึดอาคารสถานีวิทยุเมื่อ 18 มีนาคม พ.ศ. 2557 และปักหลักอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้นักศึกษายังได้รับการสนับสนุนจากหลายภาคส่วนทั้งในไต้หวันและชุมชนคนไต้หวันในต่างประเทศ อีกทั้งยังมีการเรียกร้องขอการแสดงผลงานร่วมในวันที่ 30 มีนาคม ซึ่งปรากฏว่ามวลชนหลั่งไหลออกมาแบบมีดฟ้ามีดินเต็มถนนสายมุ่งสู่ทำเนียบประธานาธิบดีในกรุงไทเป เมืองหลวงของไต้หวัน (คมชัดลึก, 2557, 6 เมษายน; Ho, 2015, p. 70)

การประท้วงสิ้นสุดลงในเวลา 23 วัน หลังจากหวัง จินผิง ประธานาธิบดีบัญญัติให้คำมั่นว่าจะไม่พิจารณาร่างข้อตกลงดังกล่าวจนกว่าจะมีกฎหมายควบคุมดูแลการลงทุนข้อตกลงระหว่างไต้หวันกับจีนแผ่นดินใหญ่ตามที่นักศึกษาเรียกร้อง นอกจากนี้การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ครั้งนี้ยังส่งแรงกระเพื่อมทางการเมืองครั้งใหญ่จนทำให้พรรคก๊กมินตั๋งของประธานาธิบดีหม่า อิงจิว พ่ายแพ้การเลือกตั้งทั่วไปให้กับพรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า (DPP) ของไช่ อิงเหวินเมื่อปี พ.ศ. 2559 ซึ่งมีแนวนโยบายยึดเอกราชของไต้หวันเป็นสำคัญ ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นการเติบโตเป็นอย่างมากของขบวนการนักศึกษาในไต้หวันนับตั้งแต่ขบวนการ Wild Strawberries Movement ที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2551 (Ho, 2015)

หลัง พ.ศ. 2557 ขบวนการนักเรียน นักศึกษายังคงออกมาชุมนุมต่อ โดยเปลี่ยนประเด็นเป็นเรื่องการโจมตีรัฐบาลที่ปรับเปลี่ยนเนื้อหาหนังสือเรียนซึ่งนับว่าเป็นหนึ่งในแนวทางการบริหารประเทศของรัฐที่พยายามเชื่อมความสัมพันธ์กับจีนแผ่นดินใหญ่ ความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงเนื้อหาตำราเรียนดังกล่าวเหมือนเป็นการที่จะปลูกฝังให้เยาวชน นักเรียน นักศึกษารักในชาติจีนและลดทอนคุณค่าของชาวไต้หวัน ด้วยเหตุนี้ทำให้ในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2557 หลังจากขบวนการดอกทานตะวันสิ้นสุดลง กลุ่มนักเรียนในไต้หวันได้รวมกลุ่มประท้วงอีกครั้งในชื่อ “ขบวนการดอกทานตะวัน ฉบับมัธยม” (ประชาไท, 2558, 24 สิงหาคม) อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของขบวนการดอกทานตะวันฉบับมัธยมไม่ได้เติบโตและประสบความสำเร็จเท่าการประท้วงเรื่องความสัมพันธ์ทางการค้า ข้อเรียกร้องหลักของกลุ่มนักเรียนที่ยืนยันให้มีการระงับการ

เปลี่ยนแปลงเนื้อหาบทเรียนนั้นไม่เป็นผลสำเร็จ รัฐบาลยังคงมีแนวทางในการปฏิรูปเนื้อหาการเรียนการสอนในไต้หวันและสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เบนไปทางจีนแผ่นดินใหญ่ ท้ายที่สุดในปลาย พ.ศ. 2558 การเคลื่อนไหวที่นำโดยกลุ่มนักเรียน นักศึกษาในไต้หวันเริ่มถดถอยและสลายขบวนการเคลื่อนไหวลงเหลือแต่การเรียกร้องในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

2.1 บทเรียนจากขบวนการนักศึกษาในไต้หวัน ในประเด็นแรก การเปิดหรือปิดของระบบการเมืองไต้หวันเป็นประเทศที่มีระดับของสิทธิและเสรีภาพแตกต่างออกไปจากกรณีของฮ่องกงหรือไทย เนื่องจากเป็นประเทศเสรีหรือ Free ตามการจัดระดับของ Freedom house มาโดยตลอดนับตั้งแต่เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา (House, 2008, p. 690) ตัวอย่างเช่นในปี พ.ศ. 2551 ก่อนการเกิดขึ้นของ Wild Strawberries Movement มีระดับสิทธิทางการเมืองอยู่ที่ 2 และเสรีภาพอยู่ที่ 1 ซึ่งถือว่าสูงเทียบเท่าประเทศประชาธิปไตยตั้งมั่นหลายประเทศในพื้นที่ใกล้เคียงกันอย่างญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ (House, 2008, p. 650) หรือในปี พ.ศ. 2557 ก่อนการเกิดขึ้นของขบวนการดอกทานตะวัน ไต้หวันมีระดับสิทธิและเสรีภาพที่สูงเช่นกันคือ คือ 1 และ 2 ตามลำดับ (House, 2014, p. 679) ในแง่นี้จึงต่างออกไปจากกรณีของฮ่องกงที่ระบบการเมืองที่ปิดเอื้อให้เกิดการปะทุของขบวนการนักศึกษาเรียกร้องประชาธิปไตย

เสถียรภาพทางการเมืองที่ลดลงและปัญหาความชอบธรรมของรัฐบาลเป็นนัยสำคัญที่นำมาซึ่งการรื้อฟื้นขบวนการนักศึกษาจากที่เคยเกิดขึ้นในทศวรรษ 1990 ให้กลับมามีบทบาทสำคัญอีกครั้งในทศวรรษ 2010 ก่อนเกิดการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษานั้นบริบททางการเมืองอยู่ในช่วงที่ระดับเสถียรภาพทางการเมืองลดลงเนื่องจากสาเหตุสองประการสำคัญคือ รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งประสบปัญหาความชอบธรรม ในขณะเดียวกันก็กำลังจะมีการเลือกตั้งใหม่ในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งพรรค DPP กับ KMT สองพรรคใหญ่กำลังแข่งขันกันอย่างเข้มข้นก่อนการเลือกตั้ง (Ling, 2008, p. 89) สองประการนี้เป็นบริบทสำคัญที่เอื้อให้เกิดขบวนการนักศึกษาในไต้หวัน

ใน พ.ศ. 2550 รัฐบาลไต้หวันเผชิญกับข้อกล่าวหาทุจริตและการเล่นการเมืองแบบสกปรกอย่างหนักทั้งในการบริหารประเทศและกีดกันคู่แข่งทางการเมือง ปีดังกล่าวมีการไต่สวนและดำเนินคดีกับนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลรวมถึงฝ่ายค้านหลายคนซึ่งส่งผลให้นักการเมืองจำนวนหนึ่งถูกตั้งข้อสังเกตถึงความโปร่งใสและความชอบธรรมตั้งแต่ก่อนการลงชิงตำแหน่งประธานาธิบดีและสมาชิกสภาผู้แทนของไต้หวันในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2551 ที่กำลังจะมาถึง ตัวอย่างเช่น หม่า อิงจีว (Ma Ying-jeou) ผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดีพรรค KMT ซู เจิง-ซาง (Su Tseng-chang) บุคคลสำคัญทางการเมืองของพรรค DPP (House, 2008, p. 691) ในแง่นี้กล่าวได้ว่าช่วงก่อนการเลือกตั้ง พ.ศ. 2551 และก่อนการเติบโตขึ้นของขบวนการนักศึกษา ไต้หวันอยู่ในสภาวะที่บุคคลสำคัญทางการเมืองหลายคนทั้งจากพรรค DPP และ KMT สองพรรคการเมืองใหญ่ในไต้หวันต่างกำลังประสบปัญหาความไว้วางใจจากประชาชน

การกดปราบของรัฐหรือฝ่ายตรงข้าม การยกระดับการปราบปรามของรัฐส่งผลให้ขบวนการนักศึกษายิ่งเติบโตขึ้น เห็นได้จากเหตุการณ์หลังการนัดหยุดเรียนและหยุดงานของกลุ่มผู้ชุมนุม รัฐบาลหม่า อิง จีว ได้เพิ่มระดับการปราบปรามมากยิ่งขึ้น เหตุการณ์ความรุนแรงถูกเผยแพร่ออกไปอย่างรวดเร็วผ่านคลิปภาพ วิดีโอ ที่เผยแพร่ต่อ ๆ กันบนสื่อสังคมออนไลน์จนสร้างความตกใจให้กับประชาชนในกรุงเทพฯ จำนวนมาก ไม่กี่วันถัดมาขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้สลายตัวไปแต่อย่างใด ในทางกลับกันมีประชาชนจำนวนมากที่เห็นภาพ เหตุการณ์และมาร่วมกับกลุ่มนักศึกษาจนทำให้การเคลื่อนไหวจนทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีผู้มาชุมนุมในหลักแสนคนในช่วงสัปดาห์สุดท้ายของเดือนมีนาคมจนถึงต้นเดือนเมษายน (Ho, 2015, p. 87) กล่าวคือการปราบปรามของรัฐส่งผลในมุมกลับคือลดความชอบธรรมของรัฐบาลและกระตุ้นให้ประชาชนยังออกมาชุมนุม

เครือข่ายแวลลุ่มขบวนการเคลื่อนไหว บทเรียนขบวนการนักศึกษาในไต้หวันสะท้อนให้เห็นว่า การขาดเครือข่ายนอกเหนือจากนักเรียน นักศึกษา เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขบวนการเคลื่อนไหว ซึ่งประเด็นในการเรียกร้องเป็นส่วนหนึ่งในการแสวงหาเครือข่ายนอกขบวนการให้เข้าร่วมกับการเคลื่อนไหวของนักเรียน นักศึกษาด้วย ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดชัดเจนคือการเคลื่อนไหวของขบวนการดอกทานตะวันฉบับมัธยม ในปี พ.ศ. 2557 ในครั้งดังกล่าวขบวนการไม่ได้เติบโตและประสบความสำเร็จเท่าการประท้วงเรื่องความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างจีนกับไต้หวันที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ เหตุผลหนึ่งเป็นเพราะประเด็นของดอกทานตะวันฉบับมัธยมนั้นเป็นเรื่องที่เฉพาะเจาะจง และจำกัดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแค่กับเฉพาะนักเรียนที่อยู่ในระบบการศึกษาเท่านั้น เมื่อข้อเรียกร้องมีความเฉพาะค่อนข้างมากจึงทำให้เครือข่ายแนวร่วมในขบวนการดอกทานตะวันที่เคลื่อนไหวก่อนหน้านี้ถดถอยลงไปจากการเคลื่อนไหวในประเด็นความสัมพันธ์จีน-ไต้หวันที่มีผู้ร่วมชุมนุมหลายหมื่นคนจนถึงหลักแสนคน แต่ในการเคลื่อนไหวประเด็นด้านการศึกษาที่มีการจำกัดอยู่แค่กลุ่มนักเรียนมัธยม เหลือผู้ชุมนุมเป็นหลักร้อยจนถึงพันคนเท่านั้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2557

3. ขบวนการนักศึกษาในไทย ระหว่าง พ.ศ. 2557 - 2562 ประเทศไทยอยู่ภายใต้รัฐบาลจากการรัฐประหารและยังไม่มีทางเลือกตั้ง นักศึกษาในประเทศไทยมีการจัดกิจกรรมเพื่อเรียกร้องการเลือกตั้งและต้องการให้ประเทศเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยโดยเร็ว ช่วงเวลานี้เป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการนักศึกษา นักศึกษาในมหาวิทยาลัยนำโดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เริ่มมีการจัดการชุมนุมในรูปแบบต่าง ๆ ในรั้วมหาวิทยาลัย ตัวอย่างเช่น กิจกรรม “ศุกร์ 22 มาฉลองกันมะ” วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2557 ในหลายสถานที่ใจกลางกรุงเทพฯ กิจกรรม “อ่านหนังสือ 1984” เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้บางเหตุการณ์อาจมีผู้นำที่ไม่ใช่ นักศึกษาเกี่ยวข้องด้วย แต่นักศึกษาล้วนเป็นผู้เข้าร่วมและแกนนำคนสำคัญในบางกิจกรรมที่จัดในมหาวิทยาลัย

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ขบวนการนักศึกษาเติบโตเป็นการเคลื่อนไหวนอกรั้วมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นหลังการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2562 และการยุบพรรคอนาคตใหม่ในวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2562 (BBC, 2020,

February 21) ปลายปีดังกล่าวขบวนการนักศึกษาได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เห็นได้จากการเกิดขึ้นของกลุ่มเยาวชนปลดแอก กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม กลุ่มทะลุฟ้า การเคลื่อนไหวของนักเรียนตั้งคำถามต่อระบบการศึกษาไทยในชื่อนักเรียนเลว และอีกหลาย ๆ กลุ่มก่อนที่จะรวมตัวกันภายใต้องค์กรการเคลื่อนไหวใหญ่ในชื่อคณะราษฎร 2563 เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2563 และนัดชุมนุมใหญ่บริเวณท้องสนามหลวง (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2563, 14 ตุลาคม)

ตลอด พ.ศ. 2563 ขบวนการนักศึกษามีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและแสดงออกในหลายรูปแบบ ทั้งการชุมนุมประท้วงแบบปักหลักค้างคืน การจัดกิจกรรมขับไล่รัฐบาลทหารในมหาวิทยาลัยทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด การนัดชุมนุมในย่านการค้าสำคัญของกรุงเทพฯ ตลอดช่วง พ.ศ. 2563 ขบวนการได้ขยายวงกว้างไปในสถาบันอุดมศึกษาทุกภูมิภาคกลายเป็นประเด็นปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองหลังจากหายไปกว่า 40 ปี นับตั้งแต่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยข้อเรียกร้องหลักของการเคลื่อนไหวในช่วงเวลานี้เป็นเรื่องการขับไล่รัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการรัฐประหาร รวมถึงการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์

ขบวนการนักศึกษาเรียกร้องประชาธิปไตยเติบโตขึ้นควบคู่ไปกับกลุ่มนักเรียนที่เรียกร้องระบบการศึกษา ในปลาย พ.ศ. 2562 สืบเนื่องถึง พ.ศ. 2563 ขบวนการนักศึกษาหลายกลุ่มเริ่มออกมาชุมนุมบนท้องถนน ตัวอย่างเช่น เยาวชนปลดแอก (Free Youth) ชุมนุมใหญ่ปิดถนนราชดำเนินในเดือนพฤศจิกายน (ผู้จัดการออนไลน์, 2563, 15 พฤศจิกายน) แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุมประกาศข้อเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ในเดือนสิงหาคม (บีบีซี, 2563, 10 สิงหาคม) ที่สำคัญคือการนัดชุมนุมใหญ่ของคณะราษฎร 2563 เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออก ปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ และให้ประเทศเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยโดยเร็ว

อย่างไรก็ตามแม้กระแสเรียกร้องประชาธิปไตยจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่การขยายตัวของขบวนการนักเรียน นักศึกษากลับเริ่มชะลอตัวเมื่อเข้าสู่ พ.ศ. 2564 ข้อเรียกร้องของบรรดานักเรียนนักศึกษาหลายข้อไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐ นายกรัฐมนตรีที่ถูกมองว่าไม่เป็นประชาธิปไตยอยู่ในตำแหน่งได้จนครบวาระ ประเด็นปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ไม่ได้รับการสนับสนุนจากการเมืองในระบบ แกนนำคนสำคัญหลายคนได้รับข้อหาในการล้มล้างการปกครอง และถูกจับกุมโดยรัฐ ด้วยเหตุนี้ทำให้หลังปี พ.ศ. 2564 ขบวนการนักศึกษาเริ่มถดถอยลงเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันช่วง พ.ศ. 2567 แม้จะยังมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรุ่นใหม่ และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอยู่แต่ก็ไม่ได้มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก และขยายขบวนการเคลื่อนไหวได้มากพอ หากเทียบกับขบวนการนักศึกษาที่เติบโตอย่างเต็มที่ในปี พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมา

3.1 บทเรียนจากขบวนการนักศึกษาในไทย สำหรับประเด็นแรก การเปิดหรือปิดของระบบการเมือง พบว่า กรณีของไทยเป็นไปในทางตรงกันข้ามจากไต้หวันและฮ่องกง ระบบการเมืองที่ค่อย ๆ เปิด

กลายเป็นโครงสร้างทางการเมืองที่เอื้อให้ขบวนการนักศึกษาในประเทศไทยเติบโตขึ้น เห็นได้จากในปี พ.ศ. 2561 ประเทศยังถูกปกครองภายใต้รัฐบาลจากการรัฐประหาร เมื่อเข้าสู่ช่วงของการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 แม้จะได้นายกรัฐมนตรีคนเดิมที่มีส่วนจากการรัฐประหาร พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา แต่อย่างไรก็ตามถือได้ว่าไทยนั้นเริ่มเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยและได้ผู้แทนที่มาจากกระบวนการเลือกตั้งซึ่งเป็นขั้นตอนของการพัฒนาประชาธิปไตย ช่วงเวลาของการคลาไคลอำนาจจากคณะรัฐประหารนี้เองเป็นโอกาสทางการเมืองที่เอื้อให้ขบวนการนักศึกษาเติบโตอย่างรวดเร็ว

การกดปราบของรัฐหรือฝ่ายตรงข้าม ในกรณีของไทยการปราบปรามของรัฐไม่ได้ส่งผลต่อการสลายตัวของกลุ่มผู้ชุมนุมมากนักแต่ส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาต้องเปลี่ยนรูปแบบและยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว ตัวอย่างเช่นการใช้มาตรการจับแกนนำขบวนการนักศึกษาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 (ปีซี, 2563, 15 ตุลาคม) หลังเหตุการณ์ดังกล่าวขบวนการนักศึกษาไม่ได้ถดถอยลงแต่เปลี่ยนรูปแบบการชุมนุมโดยชูแนวทางการเคลื่อนไหวแบบไม่มีแกนนำที่ชัดเจน แต่เป็นการนัดเวลา สถานที่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์อาทิ ทวิตเตอร์ แอปพลิเคชันเทเลแกรม เน้นการชุมนุมแบบแฟลชม็อบ เคลื่อนตัวอย่างรวดเร็วมากกว่าปักหลักชุมนุมประท้วงอย่างยาวนาน ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งเพื่อลดโอกาสในการปะทะและถูกสลายการชุมนุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ

เครือข่ายแวดล้อมขบวนการเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวของนักศึกษาในไทยเติบโตมากที่สุดภายใต้โครงการเคลื่อนไหวคณะราษฎร 63 ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2563 ที่หลาย ๆ กลุ่มย่อยทั้งกลุ่มนักเรียน เยาวชน กลุ่มนักศึกษาอย่างเยาวชนปลดแอก แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม กลุ่มคนรุ่นใหม่ในต่างจังหวัด รวมถึงกลุ่มอดีตคนเสื้อแดง มีการสร้างเครือข่ายการเคลื่อนไหวและรวมอยู่ภายใต้โครงการเคลื่อนไหวเดียวกัน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เห็นได้ว่าการสร้างเครือข่ายนอกเหนือจากนักเรียน นักศึกษา เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวเช่นเดียวกับกรณีของขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง และไต้หวัน ตามที่กล่าวถึงไปก่อนหน้านี้

เมื่อพิจารณาถึงพันธมิตรที่แวดล้อมขบวนการเคลื่อนไหวพบว่า ขบวนการนักศึกษามีความพยายามสร้างเครือข่ายกับตัวแสดงทางการเมืองในระบบ นักศึกษามีการผลักดันข้อเรียกร้องของตนเองผ่านพรรคอนาคตใหม่ในช่วง พ.ศ. 2562 และพรรคก้าวไกลในปี พ.ศ. 2563 รวมถึงหลายเหตุการณ์ที่นักการเมืองในพรรคอนาคตใหม่และก้าวไกลมีท่าทีสนับสนุนหรือเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2566, 25 พฤษภาคม) ตัวอย่างเช่น นักการเมืองพรรคก้าวไกลใช้สิทธิ์การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นประกันตัวแกนนำของขบวนการนักศึกษา นักกิจกรรมทางการเมืองหลายคนในขบวนการนักศึกษา พ.ศ. 2563 ผันตัวเป็นนักการเมืองสังกัดพรรคก้าวไกล สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาพยายามที่จะสร้างเครือข่ายกับตัวแสดงทางการเมืองในระบบอย่างพรรคการเมือง การสร้างเครือข่ายพันธมิตรกับพรรคการเมืองเช่นนี้กลายมาเป็นโอกาสทางการเมืองที่เอื้อให้เกิดการเติบโตของทั้งขบวนการ

เคลื่อนไหวเองและการเติบโตของพรรคการเมืองที่เป็นพันธมิตรกับพวกเขา กล่าวคือการถือกำเนิดขึ้นของพรรคอนาคตใหม่เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดขบวนการนักศึกษา ในทางกลับกันเมื่อมีการยุบพรรคอนาคตใหม่และขบวนการเคลื่อนไหวย้ายตัวขึ้น สิ่งนี้กลายมาเป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อให้พรรคก้าวไกลเติบโต รวมถึงเอื้อให้นักศึกษาและนักเคลื่อนไหวหลายคนมีโอกาที่จะผันตัวเองเข้าสู่การเมืองในระบบมากขึ้นตามไปด้วย

จากบทเรียนการเกิดขึ้น เติบโต และถดถอยของขบวนการนักศึกษาทั้ง 3 พื้นที่สำคัญตามที่กล่าวไป เมื่อนำมาเปรียบเทียบหาจุดร่วมที่นำไปสู่ผลลัพธ์เช่นเดียวกัน ทำให้เห็นได้ถึงบริบทการเมืองที่ส่งผลต่อขบวนการนักศึกษาโดยผู้เขียนนำเสนอผ่านตารางเปรียบเทียบได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบโครงสร้างทางการเมืองกับขบวนการนักศึกษาในฮ่องกง ไต้หวัน และไทย

กรณีศึกษา	ฮ่องกง	ไต้หวัน	ไทย
เงื่อนไขด้าน การเปิดหรือปิดของ ระบบการเมือง	ขบวนการนักศึกษาเกิดขึ้นเมื่อระบบการเมืองพยายามกระชับอำนาจผ่านการปฏิรูปการศึกษาแบบจีน และความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับฮ่องกงที่แน่นแฟ้นขึ้น	ขบวนการนักศึกษาเกิดขึ้นเมื่อระบบการเมืองขาดเสถียรภาพ หรืออยู่ในช่วงการผลัดเปลี่ยนชั่วคราวทางการเมือง	ขบวนการนักศึกษาเกิดขึ้นภายใต้ระบบการเมืองแบบปิด อย่างไรก็ตามระบบการเมืองที่เปิดมากขึ้นส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว
เงื่อนไขด้าน การปราบปรามของ รัฐหรือฝ่ายตรงข้าม	การกดปราบอย่างรวดเร็ว รัฐบาลมีอำนาจสำคัญในมุมมองคือการเคลื่อนไหวยิ่งเติบโตขึ้นดังในกรณีของการชุมนุมเมื่อปี พ.ศ. 2557 อย่างไรก็ตามการค่อย ๆ ปราบปรามโดยใช้กระบวนการอื่นเช่น ให้ภาคเอกชนบอยคอตการชุมนุมกลายมาเป็นอุปสรรคในการพัฒนาขบวนการเคลื่อนไหว	การเพิ่มระดับการปราบปรามโดยรัฐบาลไม่ได้ทำให้ขบวนการล่าถอย แต่ยิ่งทำให้การประท้วงขยายตัวและประชาชนเข้าร่วมมากขึ้นอย่างรวดเร็ว การปราบปรามที่รุนแรงส่งผลให้รัฐบาลสูญเสียความชอบธรรม และเป็นการลดช่องว่างทางอำนาจระหว่างรัฐกับขบวนการเคลื่อนไหว	การปราบปรามของรัฐไม่ได้ส่งผลต่อการสลายตัวของกลุ่มผู้ชุมนุมมากนักแต่ส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาเปลี่ยนรูปแบบและยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามการปราบปรามแบบค่อยเป็นค่อยไป และใช้กระบวนการยุติธรรมจับกุมผู้ชุมนุมทีละน้อยกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาขบวนการเคลื่อนไหว และทำให้การเคลื่อนไหวหดตัวลง
เงื่อนไขด้าน เครือข่ายขบวนการ เคลื่อนไหว	การแสวงหาแนวร่วม นอกเหนือจากกลุ่มนักศึกษา ส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาเติบโตขึ้น ดังในกรณีของ Scholarism ร่วมเป็นเครือข่ายหนึ่งของการชุมนุม	การขาดพันธมิตรที่นอกเหนือจากกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ส่งผลให้การเคลื่อนไหวถดถอยและไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ดังเช่นในกรณีของขบวนการ	การขาดพันธมิตรชนชั้นนำเป็นปัจจัยสำคัญทำให้แม้ขบวนการเคลื่อนไหวจะเติบโต แต่การบรรลุเป้าหมายของขบวนการไม่สามารถทำได้ จนเมื่อการ

กรณีศึกษา	ฮ่องกง	ไต้หวัน	ไทย
	Occupy Central ในปี พ.ศ. 2557 อย่างไรก็ตามการขาดพันธมิตรชนชั้นนำกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของตัวขบวนการ	ดอกทานตะวันฉบับมัธยม ที่มวลงคนผู้เข้าร่วมมีแต่นักเรียนและนักศึกษา บางส่วนเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการเรียกร้องก่อนหน้านี้ที่มีหลายกลุ่มทางสังคมเข้าร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหว	ชุมนุมใช้ระยะเวลานานมากขึ้นขบวนการเคลื่อนไหวกลับค่อย ๆ หดตัวลง

บทสรุป: เงื่อนไขทางการเมืองกับการเติบโตของขบวนการนักศึกษา

จากการพิจารณาขบวนการนักเรียน นักศึกษาในฮ่องกง ไต้หวัน และไทย พบว่า โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political opportunity structures) ล้วนมีความสัมพันธ์กับการก่อเกิด เติบโต และถดถอยของขบวนการเคลื่อนไหว โดยเงื่อนไขทางการเมืองร่วมที่สำคัญมีรายละเอียด ดังนี้

หนึ่ง การเมืองที่ขาดเสถียรภาพเป็นปัจจัยเอื้อให้ขบวนการนักศึกษาก่อเกิดและเติบโตขึ้น จุดร่วมของทั้งสามกรณีศึกษาคือ ขบวนการนักศึกษาจะเติบโตขึ้นในช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองเช่น การเปลี่ยนผ่านรัฐบาล รัฐบาลถูกแทรกแซงกิจการภายในประเทศ รัฐบาลกำลังปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองต่าง ๆ หรือแม้แต่อยู่ในช่วงของการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาแบบใหม่ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการลดช่องว่างระหว่างฝ่ายรัฐกับตัวขบวนการเคลื่อนไหว เมื่อสังคมกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางใดทางหนึ่ง ขบวนการนักเรียนนักศึกษาเริ่มตั้งคำถามกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นจนทำให้พวกเขาเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วและค่อย ๆ ก่อตัวเป็นขบวนการนักศึกษาในที่สุด

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตได้ว่าการเปิดและปิดของระบบการเมืองอาจไม่ได้สัมพันธ์กับการเติบโตของขบวนการนักศึกษาตัวอย่างเช่น ในกรณีของไทย ขบวนการนักศึกษาเกิดขึ้นเมื่อระบบการเมืองเริ่มเปิดและมีการคลายตัวของระบอบอำนาจนิยม ขณะที่ในกรณีของไต้หวันและฮ่องกง ขบวนการนักศึกษากลับเกิดขึ้นเมื่อระบบการเมืองเริ่มปิดและมีแนวทางแบบอำนาจนิยมตามคำแนะนำของรัฐบาลจีนแผ่นดินใหญ่ กล่าวคือการเคลื่อนไหวของนักเรียน นักศึกษาไม่ได้จะเกิดแต่ในช่วงเวลาที่สิทธิ เสรีภาพทางการเมืองมีระดับที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น ในประเทศหรือพื้นที่ที่ประชาธิปไตยกำลังถดถอยและมีการเข้ามาของระบอบอำนาจนิยมก็สามารถเกิดขบวนการนักศึกษาได้เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้กล่าวได้ว่าเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อต่อการเติบโตของขบวนการนักศึกษาไม่ใช่เรื่องของระบอบการเมืองแต่เป็นเรื่องเสถียรภาพทางการเมือง

สอง การยกระดับการปราบปรามของรัฐอย่างรวดเร็วมีส่วนกระตุ้นให้การเคลื่อนไหวเติบโต ถึงกระนั้น การค่อย ๆ ปราบปรามและจับแกนนำนักศึกษาเป็นปัจจัยที่สร้างอุปสรรคให้กับตัวขบวนการเคลื่อนไหว จาก เหตุการณ์ทั้งในฮ่องกง ไต้หวัน และไทย มีจุดร่วมกันคือ เมื่อรัฐพยายามปราบปรามการชุมนุมอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน ผลที่ตามมาคือการเคลื่อนไหวยังมีประชาชนมาร่วมกับขบวนการนักศึกษาอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้การ ปราบปรามอย่างรวดเร็วของรัฐจึงไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหว แต่กลายเป็นสิ่งที่ลดความชอบธรรม ของรัฐเสียเอง รวมทั้งกระตุ้นให้ประชาชนยิ่งเข้ามามีส่วนร่วมกับการชุมนุมมากขึ้น ดังวลีที่ว่า “ท่านเด็ดดอกไม้ ทิ้งเหยี่ยวบาน”⁴

สาม การแสวงหาเครือข่ายนอกเหนือกลุ่มนักศึกษาจะยิ่งส่งผลดีต่อขบวนการนักศึกษา กล่าวคือ ขบวนการนักศึกษาจะเติบโตขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักศึกษามีการเชื่อมโยงตนเองกับกลุ่มทางสังคมกลุ่มอื่น ๆ โดย ความพยายามที่จะแสวงหาเครือข่ายนี้สามารถกระทำได้ผ่านการขยายกรอบประเด็นการเคลื่อนไหวจากเรื่อง การศึกษาให้กว้างออกไปเป็นเรื่องการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ หรือแม้แต่การเรียกร้องประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตในประการสุดท้ายว่าการรวมเครือข่ายทางสังคมอื่น ๆ ให้เข้าร่วมกับขบวนการนักศึกษาไม่ได้ เป็นตัวชี้วัดถึงความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหว ทั้งสามกรณีศึกษามีจุดร่วมกันคือขาดการร่วมมือกับ เครือข่ายชนชั้นนำทางการเมือง แม้ว่าในกรณีของไทยจะเห็นความพยายามเชื่อมโยงขบวนการนักศึกษา กับ พรรคการเมืองอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้มีส่วนในการชี้แนะหรือกุมอำนาจการตัดสินใจสำคัญทางการเมืองในระบบ จุด ร่วมนี้ก็นำมาสู่ผลลัพธ์ที่เหมือนกันคือ การเรียกร้องของขบวนการไม่ได้ประสบความสำเร็จไปเสียทั้งหมด ทั้ง กรณีของฮ่องกงที่ขบวนการรุ่มค่อ ๆ ถดถอยหลังการชุมนุมใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2557 ขบวนการดอกทานตะวันใน ไต้หวันที่หดตัวลงเหลือแต่ข้อเรียกร้องฉบับมัธยม และในประเทศไทยที่ข้อเรียกร้องในทางรูปธรรมไม่ได้ประสบ ความสำเร็จ ในแง่นี้การที่ขบวนการนักศึกษาจะพัฒนาการเคลื่อนไหวและประสบผลสำเร็จจึงจำเป็นต้องอาศัย เงื่อนไขอื่น ๆ อีกเช่น การแสวงหาเครือข่ายชนชั้นนำที่เข้าร่วมกับขบวนการ หรือแม้แต่การปรับตัวของ ขบวนการเคลื่อนไหวให้สอดคล้องกับการปราบปรามแนวใหม่ (New repression) ที่แพร่หลายในปัจจุบัน

นอกจากข้อค้นพบข้างต้น ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมจากกรณีศึกษาทั้งฮ่องกง ไต้หวัน และไทย โดยพบว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับข้อถกเถียงว่าด้วยรัฐและขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมร่วมสมัย ซึ่งจะขออภิปรายในลำดับถัดไป

⁴ สำหรับในประเทศไทย วลี “ท่านเด็ดดอกไม้ทิ้งเหยี่ยวบาน” ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าผู้ใดนำมาใช้เป็นครั้งแรก อย่างไรก็ตามเป็นวลีที่ขบวนการนักเรียน นักศึกษานำมากล่าวถึงอย่างแพร่หลายนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ จนถึงกรณียกฟ้องของนักศึกษา พ.ศ. 2563 นอกจากนี้วลีดังกล่าวยัง สอดคล้องกับบทกวี “ดอกไม้จะบาน” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา ที่แต่งขึ้นในปี พ.ศ. 2516 โดยสื่อถึงการเติบโตขึ้นของคนรุ่นใหม่ และหากยังจัด คนรุ่นใหม่ทั้งพวกเขาจะยิ่งเติบโตขึ้น เช่นเดียวกับดอกไม้ที่ยิ่งโตทั้งดอกไม้จะยิ่งบาน (วรรณชน, มีนาคม 1, 2564) ในการนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณ คุณจิระนันท์ พิตรปรีชา และบทกวี “ดอกไม้จะบาน” ที่เป็นหนึ่งในแรงบันดาลใจนำมาสู่วลี “ท่านเด็ดดอกไม้ทิ้งเหยี่ยวบาน” ในการเคลื่อนไหวทาง สังคม รวมถึงข้อถกเถียงในบทความวิชาการชิ้นนี้ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

บทส่งท้าย องค์ความรู้ใหม่: ข้อถกเถียงว่าด้วยรัฐ การปราบปราม และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

คำถามที่ว่าโครงสร้างทางการเมือง รัฐ และการประท้วงมีความสัมพันธ์กันอย่างไรถือเป็นหนึ่งในคำถามหลักสำหรับการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม นับตั้งแต่งานของ Charles Tilly (1978) ศึกษาการปฏิวัติและขบวนการแรงงานในยุโรปตะวันตก งานของ Dough McAdam (1982) ศึกษาขบวนการสิทธิพลเมืองในสหรัฐอเมริกาช่วงศตวรรษที่ 20 งานของ Sidney Tarrow (1983) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพลวัตการประท้วงกับการปราบปรามโดยเน้นไปที่ประเทศอิตาลีช่วงทศวรรษ 1960 – 1970 งานของ David Meyer (2004) ศึกษาปรากฏการณ์ในยุโรปตะวันตกช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 งานเหล่านี้พยายามชี้ให้เห็นว่าการประท้วงเกิดขึ้นได้เมื่อโครงสร้างทางการเมืองเอื้อให้เกิดการก่อร่างขบวนการ ตัวอย่างเช่น รัฐไม่มีเสถียรภาพ เกิดการแบ่งฝ่ายในรัฐบาล การที่รัฐใช้กำลังปราบปรามผู้ชุมนุมอย่างไม่มีประสิทธิภาพ นโยบายของรัฐที่ไม่ตอบสนองประชาชน ชนชั้นนำทางอำนาจเป็นพันธมิตรกับการประท้วง หรือแม้แต่อิทธิพลจากยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นหนึ่งในเงื่อนไขเอื้อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

สำหรับในเอเชีย เงื่อนไขที่เอื้อให้เกิดการประท้วงมีอยู่ด้วยกันหลายเงื่อนไขเช่น ระบอบการปกครองที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่งผลต่อลักษณะและการพัฒนาตัวเองของขบวนการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกัน รัฐที่มีลักษณะอำนาจนิยมจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขบวนการเคลื่อนไหว ในทางกลับกันรัฐประณีประนอมมีแนวโน้มเอื้อต่อการเคลื่อนไหวและเพิ่มโอกาสให้ขบวนการสามารถบรรลุข้อเรียกร้องได้เป็นผลสำเร็จ (Ford, 2013) นอกจากนี้ยังมีงานที่พยายามศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปราบปรามโดยรัฐกับการปรับตัวของขบวนการทางสังคมโดยพบว่า การปราบปรามที่เข้มข้นโดยรัฐเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตามการปราบปรามนี้อาจไม่ทำให้การประท้วงล้มเหลวเสียทีเดียวแต่ส่งผลในทางตรงกันข้ามคือ ยิ่งทำให้เกิดเครือข่ายระหว่างผู้ประท้วงหลาย ๆ กลุ่มทางสังคมจนขบวนการกลับมาขยายตัวได้เช่นกัน (Chang, 2008)

ภายใต้ข้อถกเถียงดังกล่าว หากกลับมาพิจารณาขบวนการนักเรียน นักศึกษา ช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งในงานชิ้นนี้ยกกรณีศึกษาจากฮ่องกง ไต้หวัน และไทย สามารถตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงบางอย่างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบ่งเป็น 2 ประเด็นที่เชื่อมโยงกัน ดังนี้

ประเด็นแรก ความสัมพันธ์ระหว่างการปราบปรามโดยรัฐกับตัวขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปในแง่ที่การปราบปรามของรัฐเข้มข้นและรุนแรงขึ้นไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหว ในทางกลับกันการปราบปรามที่รุนแรงยิ่งเป็นตัวหนุนเสริมให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีแนวร่วมมากขึ้น ข้อค้นพบนี้แตกต่างจากลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ที่หลายงานสำคัญเช่น Della Porta

(1995) อธิบายว่ารัฐยิ่งปราบปราม ตัวขบวนการยิ่งถดถอยลง หรือหากรัฐยิ่งใช้ความรุนแรง ขบวนการเคลื่อนไหวยังมีแนวโน้มที่จะรุนแรงตามไปด้วย

สาเหตุที่การเคลื่อนไหวในปัจจุบันมีลักษณะที่เปลี่ยนไปอาจเป็นเพราะความเชื่อมโยงในแง่เครือข่าย การเคลื่อนไหว และเทคโนโลยีการสื่อสารที่กลุ่มผู้ชุมนุมสามารถใช้การปราบปรามของรัฐมาเป็นหนึ่งในเครื่องมือระดมทรัพยากรของพวกเขาเอง ตัวอย่างเช่น การขอความเห็นอกเห็นใจจากเครือข่ายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียกร้อง การนำเสนอภาพการปราบปรามของรัฐเพื่อลดความชอบธรรมของรัฐบาลและเพิ่มความชอบธรรมให้กับขบวนการเคลื่อนไหว ในแง่นี้ก็กล่าวได้ว่า เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ความสัมพันธ์ระหว่างการปราบปรามโดยรัฐกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การปราบปรามที่รุนแรงไม่ได้ทำให้ขบวนการเสื่อมหายดังเช่นหลายเหตุการณ์ในอดีตอีกต่อไป

ประเด็นที่สอง ผลจากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและขบวนการเคลื่อนไหวที่เปลี่ยนไปทำให้ในปัจจุบันรัฐมีการคิดกลยุทธ์การปราบปรามเพื่อจัดการกับกลุ่มผู้ประท้วงทางการเมืองในรูปแบบใหม่ (New repression) เกิดขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่น การจับกุมแกนนำที่เล็กลงแต่มีความต่อเนื่อง การควบคุมสื่อสังคมออนไลน์ แทนการใช้กำลังควบคุมผู้เห็นต่างทางการเมือง การสร้างเงื่อนไขในทางกฎหมายใหม่ ๆ และปราบปรามผู้ประท้วงผ่านกระบวนการยุติธรรมแทนที่จะใช้ความรุนแรงแบบซึ่งหน้า (Jasper & Snow, 2013; Della Porta, 2015) รูปแบบใหม่ของการปราบปรามนี้เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นทั่วโลก และยังคงเป็นประเด็นท้าทายต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่จำเป็นต้องปรับตัว หรือหาการต่อต้านรูปแบบใหม่ (New resistance) เพื่อให้สามารถพัฒนาขบวนการเคลื่อนไหวและให้ข้อเรียกร้องทางสังคมบรรลุผลสำเร็จ ด้วยเหตุนี้ทำให้เราจะเริ่มเห็นรูปแบบการต่อต้านในลักษณะใหม่ ๆ ผ่านเครือข่ายข้ามชาติ หรือผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าการต่อสู้ซึ่งหน้าแบบเดิมเกิดมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังที่ปรากฏแล้วผ่านปรากฏการณ์เครือข่ายนักกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตยรุ่นใหม่ในนามพันธมิตรชาวมอญ อย่างไรก็ตามการปรับตัวของทั้งรัฐและขบวนการเคลื่อนไหวยังคงดำเนินอยู่ และถือเป็นความท้าทายทั้งในมิติของนักกิจกรรมทางการเมืองที่ต้องการพัฒนาการเคลื่อนไหว และในมิติของนักวิชาการที่พยายามหารูปแบบหรือลักษณะโครงสร้างทางการเมืองที่เอื้อหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม

เอกสารอ้างอิง (References)

- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2561). การเติบโต ความถดถอย และการฟื้นตัวของขบวนการนักศึกษาไทย. *วารสารพัฒนศาสตร์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 1(1), 130-177.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/gvc-tu/article/view/148887>
- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2566, 25 พฤษภาคม). *อนาคตใหม่-มีอบคนรุ่นใหม่-ปรากฏการณ์ก้าวไกล: พลังส่งต่อจาก 2562 ถึง 2566*. <https://www.the101.world/social-movement-and-future-forward/>
- กมลวรรณ ทับทิมทอง และวีระ หวังสัจจะโชค. (2566). การเปรียบเทียบยุทธวิธีและนวัตกรรมการเคลื่อนไหวด้วยสื่อสังคมออนไลน์ของขบวนการเคลื่อนไหว “The Umbrella Movement” กับ “คณะประชาชนปลดแอก”. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 11(1), 1-17. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu/article/view/267454>
- คมชัดลึก. (2557, 6 เมษายน). เปิดปูมขบวนการนักศึกษาทนายวัน. *คมชัดลึก*.
<https://www.komchadluek.net/news/182330>
- จเร นาคทองอินทร์, วัลลภ พิริยวรรณ, ธวัช พุ่มดารา และ บริบูรณ์ ฉลอง. (2565). ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาในปี 2563. *วารสารนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 7(2), 88-97. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journalcim/article/view/260323>
- ณัฐนันท์ นันทะเสนา. (2564). แนวทางการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยกลุ่มนักศึกษา ขบวนการประชาธิปไตยใหม่. *วารสารพัฒนาสังคมพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร*, 23(2), 52-71. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/article/view/247980>
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2561, 8 มิถุนายน). 1968 ปีแห่งการเปลี่ยนแปลงโลกของคนหนุ่มสาว.
<https://www.the101.world/1968-free-speech-movement/>
- แบงค์ งามอรุณโชติ. (2564). บทบาทขบวนการเคลื่อนไหวแรงงาน และเส้นทางสู่ความหลากหลายของระบบทุนนิยมในเกาหลีใต้ และไต้หวัน. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 17(2), 219-251.
<https://doi.org/10.14456/jssnu.2021.15>
- บีบีซี. (2563, 10 สิงหาคม). “ธรรมศาสตร์จะไม่ทน” ยื่นข้อเรียกร้อง 10 ข้อแก้ปัญหาวัดด้วยสถาบันกษัตริย์ นัดชุมนุมอีกครั้ง 12 ส.ค. บีบีซี. <https://www.bbc.com/thai/thailand-53727597>
- บีบีซี. (2563, 15 ตุลาคม). ชุมนุม 15 ตุลา: แกนนำ “คณะราษฎร” นัดชุมนุมราชประสงค์ หลังนายกฯ ประกาศ พ.ร.ก. ฉุกเฉินใน กทม. พร้อมจับอาชญากรกับพวก. บีบีซี.
<https://www.bbc.com/thai/thailand-54549267>
- ประชาไท. (2558, 24 สิงหาคม). ขบวนการดอกทนายวัน ฉบับมัธยม เมื่อเหล่านักเรียนสร้างความสั่นคลอนต่อการเมืองไต้หวัน. *ประชาไท*. <https://prachatai.com/journal/2015/08/61001>

- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. มูลนิธิไฮน์ริค เบิร์ล สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- ปาจริย์ บุญชิต. (2560). *ขบวนการร่วม: การปะทุขึ้นของขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในฮ่องกง*. บทความวิจัย, สาขาวิชาเอเชียศึกษา, คณะอักษรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ผู้จัดการออนไลน์. (2563, 15 พฤศจิกายน). *เยาวชนปลดแอก ประกาศ 17 พ.ย.ชุมนุมใหญ่ ล้อมรัฐสภา เกียกกาย จับตาลงมติร่างแก้ไข รธน. ผู้จัดการออนไลน์*.
<https://mgronline.com/online/section/detail/9630000117956>
- วรรณมน โฆษะวิวัฒน์. (2564, 1 มีนาคม). “ท่านเด็ดดอกไม้ทั้งที่ยังบาน” การเคลื่อนไหวดอกกลีลี่ป่าของนักศึกษาได้หวนปี 1990. <https://adaymagazine.com/wild-lily-student-movement/>
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2563, 14 ตุลาคม). *คณะราษฎร 2563*. <https://www.the101.world/khana-ratsadon-2563/>
- BBC. (2020, February 21). Future Forward: Thai Pro-Democracy Party Dissolved Over Loan. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-51585347>
- Beerens, E. (n.d.). The Student Movement and The Rise and Fall of Suharto. *University World News: The Global Window on Higher Education*.
https://www.universityworldnews.com/filemgmt_data/files/The%20rise%20and%20fall%20of%20Suharto.pdf
- Chang, P. Y. (2008). Unintended Consequences of Repression: Alliance Formation in South Korea’s Democracy Movement (1970–1979). *Social Forces*, 87(2), 651–677.
<https://doi.org/10.1353/sof.0.0153>
- Cheng, K. (2016, March 20). *Scholarism ‘Suspends Operations’ to form new student group and political party*. <https://hongkongfp.com/2016/03/20/scholarism-suspends-operations-to-form-new-student-group-and-political-party/>
- Cheung, H. (2018, March 11). Taiwan in Time: Life After the Wild Lily. *Taipei Times*
<https://www.taipeitimes.com/News/feat/archives/2018/03/11/2003689059>
- Day Break. (2017, July 25). *The Wild Strawberry Movement: The most direct predecessor of the Sunflower Movement?*. <https://daybreak.newbloommag.net/2017/07/25/wild-strawberry-movement/>
- Della Porta, D. (1995). *Social Movements, Political Violence, and The State: A Comparative Analysis of Italy and Germany*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511527555>

- Della Porta, D. (2015). *Social Movements and Political Violence: New Dynamics in The 21st Century*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199678402.013.50>
- Ford, M. (2013). Social Movements and the State in Southeast Asia. *The Pacific Review*, 26(1), 3-24.
- Ho, M. (2015). Occupy Congress in Taiwan: Political Opportunity, Threat, and the Sunflower Movement. *Journal of East Asian Studies*, 15(1), 69-97.
<https://doi.org/10.1017/S1598240800004173>
- House, F. (2008). *Freedom in the World 2008: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*. Rowman & Littlefield Publishers.
- House, F. (2012). *Freedom in the World 2012: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*. Rowman & Littlefield Publishers.
- House, F. (2014). *Freedom in the World 2014: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Hui, V. T. (2015). Hong Kong's Umbrella Movement: Authoritarianism Goes Global: The Protests and Beyond. *Journal of Democracy*, 26(2), 111-121.
<https://doi.org/10.1353/jod.2015.0030>
- Jasper, J. M., & Snow, D. A. (2013). Repression and Mobilization: A Global Analysis of Political Repression. *Annual Review of Sociology*, 39, 343-361.
- Kriesi, H., Koopmans, R., Duyvendak, J. W., & Giugni, M. G. (1995). *New Social Movements in Western Europe: A Comparative Analysis* (NED-New edition, Vol. 5). University of Minnesota Press. <https://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttkw0>
- Lam, J. (2016, March 20). Hong Kong's Scholarism Suspends Its Work Ahead of The Formation of A New 'Less Politicised' Student Group. *South China Morning Post*.
<https://www.scmp.com/news/hong-kong/politics/article/1928100/hong-kongs-scholarism-suspends-its-work-ahead-formation-new>
- Ling, Y.-L. (2008). 2008 Presidential Election in Taiwan: Significance and Impact. *American Journal of Chinese Studies*, 15(2), 89-92.
- McAdam, D. (1985). *Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930-1970*. University of Chicago Press.

- McAdam, D., McCarthy, J. D., & Zald, N. Z. (1996). *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framing*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511803987>
- Meyer, D. S. (2004). Protest and Political Opportunities. *Annual Review of Sociology*, 30, 125–145. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110545>
- Schreiber, E. M. (1973). Opposition to the Vietnam War among American University Students and Faculty. *The British Journal of Sociology*, 24(3), 288–302. <https://doi.org/10.2307/588233>
- Tarrow, S. G. (1983). *Struggle, Politics, and Reform: Collective Action in the 1980s*. Cornell University Press.
- Tilly, C. (1978). *From Mobilization to Revolution*. Addison-Wesley.
- Welch, M. (2023). *Student movement of the 1960s: History, Protests & Impact*. <https://study.com/academy/lesson/the-student-movement-of-the-1960s.html>